

Wyrok z dnia 8 października 1999 r.

II UKN 136/99

Umowa przejęcia przez Skarb Państwa pracowniczych roszczeń związanych z chorobami zawodowymi spowodowanymi wcześniejszym zatrudnieniem w zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym, nie jest sprzeczna z przepisami ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.).

Przewodniczący: SSN Zbigniew Myszka (sprawozdawca), Sędziowie SN: Jerzy Kuźniar, Stefania Szymańska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu w dniu 8 października 1999 r. sprawy z powództwa Izabeli W. przeciwko 1) Wojewodzie T. 2) „E.” P.-A. Spółka z o.o. w S. 3) Ministrowi Skarbu Państwa o odszkodowanie, na skutek kasacji pozwanego Ministra Skarbu Państwa, od wyroku Sądu Wojewódzkiego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie z dnia 12 listopada 1998 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e n i e

Sąd Wojewódzki-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Krakowie wyrokiem z dnia 12 listopada 1998 r. oddalił apelację pozwanego Ministra Skarbu Państwa od wyroku Sądu Rejonowego-Sądu Pracy w Tarnowie z dnia 19 maja 1998 r. [...], zasądającego od tego pozwanego na rzecz powódki Izabeli W. kwotę 15000 zł z ustawowymi odsetkami tytułem jednorazowego odszkodowania za śmierć męża Mieczysława W. zmarłego w następstwie choroby zawodowej. Równocześnie Sąd Rejonowy oddalił powództwo przeciwko Wojewodzie T. i „E.” P.-A. Spółce z o.o. w S. W sprawie tej ustalono, że mąż powódki w okresie od 3 grudnia 1962 r. do 15 marca 1973 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Materiałów Izolacji Budowlanej „I.” w S. na stanowisku holendrowego, na którym był narażony na bezpośrednie szkodliwe działanie

pyłu azbestowo-cementowego. W dniu 3 lipca 1996 r. Mieczysław W. został hospitalizowany z rozpoznaniem śródłonnika opłucnej, który spowodował u niego zgon w dniu 12 października 1996 r. Decyzją z dnia 21 lutego 1997 r. Państwowy Terenowy Inspektor Sanitarny w D.T. stwierdził u niego pośmiertnie istnienie choroby zawodowej pod postacią śródłonnika opłucnej.

W dniu 19 grudnia 1991 r. działający w imieniu Skarbu Państwa Wojewoda T., po uprzednim zlikwidowaniu przedsiębiorstwa „I.”, zawarł z austriacką firmą „E.” W.L. H. A.G. umowę spółki z ograniczoną odpowiedzialnością pod nazwą „E.” P.-A. Spółka z o.o. z siedzibą w S. W wykonaniu zobowiązania objętego umową spółki Wojewoda T., będący organem założycielskim zlikwidowanego przedsiębiorstwa „I.”, przeniósł na własność utworzonej Spółki nieruchomości gruntowe po zlikwidowanym przedsiębiorstwie wraz z budynkami i innymi urządzeniami. W tym samym dniu reprezentujący Skarb Państwa Wojewoda T. zawarł z firmą „E.” W.L. H. A.G. umowę syndykatową, według której Skarb Państwa przejął wszelkiego rodzaju roszczenia pracowników przejętych przez Spółkę związane z chorobami zawodowymi, które zostały spowodowane wcześniejszym zatrudnieniem w przedsiębiorstwie „I.”. W dniu 9 kwietnia 1997 r. Wojewoda T. przekazał Ministrowi Skarbu Państwa udziały w „E.” P.-A. Spółce z o.o. w S.

Na tle takich ustaleń Sądy meriti uznały za niekwestyjne istnienie związku przyczynowego pomiędzy zatrudnieniem Mieczysława W. w zlikwidowanym przedsiębiorstwie „I.” i chorobą zawodową, która doprowadziła do jego zgonu. Sąd drugiej instancji potwierdził trafność przyjęcia przez Sąd Rejonowy odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa za skutki tej choroby zawodowej, dopatrywał się jej podstaw w odpowiednim zastosowaniu art. 40 § 2 KC w związku z art. 25 i 49 ustawy z dnia 15 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (jednolity tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 18, poz. 80 ze zm.). Niewykonanie delegacji z art. 25 ustawy o p.p., zobowiązującej Radę Ministrów do określenia w drodze rozporządzenia rodzajów gwarantowanych przez Skarb Państwa roszczeń pracowniczych, utrzymujących się lub powstających po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego oraz zasad ich zaspokajania nie mogło wpłynąć na uchylenie się Skarbu Państwa od odpowiedzialności odszkodowawczej za następstwa wypadków przy pracy lub chorób zawodowych. Sąd drugiej instancji podkreślił, że jednorazowe odszkodowania z tych tytułów należą do szczególnie chronionych roszczeń z zakresu prawa pracy. W szczególności ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewy-

płacalności pracodawcy (Dz.U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm) gwarantuje wypłatę tych świadczeń w pełnej wysokości.

W kasacji pozwanego Ministra Skarbu Państwa podniesiono zarzut naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 40 § 1 i 2 KC przez przyjęcie odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego. Zdaniem skarżącego niedopuszczalne jest usuwanie luki w prawie przez odpowiednie stosowanie tych przepisów. Nadto w dacie likwidacji przedsiębiorstwa „I.” nie obowiązywał art. 49 i następne ustawy o p.p., który ogranicza odpowiedzialność Skarbu Państwa tylko do przypadków nieodpłatnego przejęcia mienia po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym i do wartości przejętego mienia. Natomiast po prywatyzacji przedsiębiorstwa państwowego na podstawie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U Nr 51, poz. 298 ze zm.) umyka podmiot odpowiedzialny wobec pracowników zlikwidowanego przedsiębiorstwa, chociaż celowe byłoby rozważenie, czy w sprawie nie miał zastosowania art. 23¹ § 2 KP.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 393¹¹ KPC Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach kasacji, które wytyczają zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej oraz ich uzasadnienie. Ograniczenie kasacji wyłącznie do zarzutu naruszenia prawa materialnego powoduje, że Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami przyjętymi za podstawę wydania zaskarżonego wyroku. W konsekwencji miarodajnego ustalenia, że likwidacja przedsiębiorstwa „I.” nie nastąpiła w trybie art. 23¹ KP nie było podstaw do rozważania wątpliwości skarżącego w zakresie sugerowanej celowości ustalenia odpowiedzialności pozwanej „E.” P.-A. Spółki z o.o. z siedzibą w S.

W rozpoznawanej sprawie istotnie istnieją wątpliwości co do dopuszczalności wykreowania na podstawie analogii z art. 40 KC odpowiedzialności pozwanego Ministra Skarbu Państwa za następstwa choroby zawodowej pracownika stwierdzonej przez właściwego inspektora sanitarnego w dniu 21 lutego 1997 r., tj. po zlikwidowaniu w 1991 r. przedsiębiorstwa państwowego „I.”. Zasadą jest, że jednorazowe odszkodowanie z tytułu stałego lub długotrwałego uszczerbku na zdrowiu albo wskutek śmierci pracownika uspołecznionego zakładu pracy przysługuje od tego zakładu pracy, który zatrudniał pracownika w czasie, kiedy stwierdzono stały lub długo-

trwały uszczerbek na zdrowiu. Jeżeli choroba zawodowa została stwierdzona w innym czasie - świadczenie takie przysługuje od ostatniego pracodawcy, w którym takie narażenie występowało (art. 32 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych - jednolity tekst: Dz.U. z 1983 r. Nr 30, poz. 144 ze zm.). Nie ulega kwestii, że ostatnim zakładem pracy, w którym Mieczysław W. był narażony na powstanie stwierdzonej u niego pośmiertnie choroby zawodowej było przedsiębiorstwo „I.”, które jednakże w dacie stwierdzenia tego schorzenia zawodowego już nie istniało, albowiem w 1991 r. zostało zlikwidowane w trybie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 13 lipca 1990 r. o prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych (Dz.U Nr 51, poz. 298 ze zm.), a pozostałe po nim mienie zostało wniesione przez Wojewodę T., będącego jego organem założycielskim, jako wkład do „E.” P.-A. Spółki z o.o. z siedzibą w S. W sytuacji utraty bytu prawnego przez pracodawcę odpowiedzialnego za powstanie choroby zawodowej jednorazowe odszkodowanie zostało prawidłowo zasądzone od jego następcy prawnego, jakim był Skarb Państwa, który w tzw. umowie syndykatowej. zobowiązał się względem kontrahenta zagranicznego do przejęcia wszelkiego rodzaju roszczeń pracowników związanych z chorobami zawodowymi, spowodowanymi wcześniejszym zatrudnieniem w przedsiębiorstwie „I.” w S. Takie umowne przejęcie przez Skarb Państwa pracowniczych roszczeń związanych z chorobami zawodowymi spowodowanymi wcześniejszym zatrudnieniem w zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym nie sprzeciwia się regulacjom ustawy wypadkowej ani właściwości obowiązku odszkodowawczego z tytułu następstw chorób zawodowych ujawnionych po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego. Niezależnie od tej umownej podstawy odpowiedzialności Skarbu Państwa za pracownicze roszczenia z tytułu następstw chorób zawodowych należało mieć na uwadze, że likwidacja przedsiębiorstwa państwowego „I.” w S., polegająca na wniesieniu pozostałego po nim mienia do spółki w trybie art. 37 ust. 1 pkt 2 ustawy o prywatyzacji, polegała na nieodpłatnym przejęciu składników tego mienia na podstawie obowiązujących przepisów, co z reguły wiąże się z przejęciem odpowiedzialności na zasadzie art. 40 § 2 KC za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego wynikające ze stosunku pracy do wysokości wartości przejętego mienia (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 maja 1995 r., I PRN 18/95, OSNAPiUS 1995 nr 22, poz. 275). W rozpoznawanej sprawie istotne trudności w bezpośrednim stosowaniu reguł wynikających z art. 40 KC wynikały jednakże stąd, że pośmiertne stwierdzenie choroby zawodowej, rodzącej odpowiedzialność odszko-

dowawczą pracodawcy z ustawy wypadkowej, nastąpiło dopiero po upływie długiego okresu czasu od daty utraty bytu prawnego przez pracodawcę, który byłby ustawowo zobowiązany do wypłaty jednorazowego odszkodowania, a Skarb Państwa ponosi odpowiedzialność w trybie art. 40 § 2 KC za zobowiązania powstałe jedynie w okresie, gdy przejmowane nieodpłatnie składniki mienia stanowiły własność danej osoby prawnej, tj. najpóźniej według stanu prawnego z daty przejęcia mienia.

Dla rozwiązania spornej kwestii określenia podmiotu zobowiązanego do wypłaty jednorazowego odszkodowania z tytułu następstw choroby zawodowej w przypadku likwidacji uspołecznionego pracodawcy nie miało przesądzającego znaczenia niewykonanie ogólnej ustawowej delegacji z art. 25 ust. 2 ustawy o p.p., zobowiązującej Radę Ministrów do określenia rodzajów gwarantowanych przez Skarb Państwa roszczeń pracowniczych, utrzymujących się lub powstających po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego oraz zasad ich zaspokajania, która zresztą w dacie stwierdzenia choroby zawodowej u Mieczysława W. już nie obowiązywała. Sama w sobie bezczynność w wydaniu aktu wykonawczego do ustawy nie przesądzała samoistnie o tytule odpowiedzialności Skarbu Państwa za następstwa chorób zawodowych w sytuacji, gdy niewykonana delegacja ustawowa nie precyzowała jego odpowiedzialności za tego rodzaju roszczenia. Samo domniemanie woli ustawodawcy objęcia obowiązkiem odszkodowawczym Skarbu Państwa pracowniczych roszczeń z tytułu następstw chorób zawodowych nie mogło stanowić o zasadności wykreowania tytułu prawnego takiej odszkodowawczej odpowiedzialności Skarbu Państwa, zwłaszcza za następstwa chorób zawodowych ujawnionych po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego. Warto zwrócić uwagę, że ustawy priorytet, jaki zapewnia takim roszczeniom ustawa z dnia 29 grudnia 1993 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz.U. z 1994 r. Nr 1, poz. 1 ze zm.) podlega istotnym ograniczeniom co do czasu powstania uprawnienia do ustawowo gwarantowanej wypłaty jednorazowego odszkodowania. Prawo do takiego świadczenia powinno bowiem powstać w okresie 3 miesięcy poprzedzających dzień wystąpienia niewypłacalności pracodawcy albo w okresie poprzedzającym ustanie stosunku pracy przypadającym w czasie nie dłuższym niż 9 miesięcy poprzedzających dzień wystąpienia niewypłacalności pracodawcy lub następujących po tym dniu. Takie okoliczności przekreślają dopuszczalność tezy o niejako abstrakcyjnym podłożu przejęcia przez Skarb Państwa odpowiedzialności za wszelkie roszczenia z tytułu następstw chorób zawodowych, a zwłaszcza za te, które powstały po likwidacji przedsiębiorstwa pań-

twowego. Takie podstawy nie wynikają z regulacji zawartych w art. 40 § 1 KC, który wymaga wskazania przepisu szczególnego jako podstawy odpowiedzialności Skarbu Państwa, ani z art. 40 § 2 KC, który ogranicza zakres odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania wynikające z nieodpłatnego przejęcia określonych składników mienia państwowej osoby prawnej do zobowiązań powstałych w okresie, w którym mienie stanowiło własność danej osoby prawnej i do wysokości wartości przejętego mienia. Takie uwarunkowania normatywne powodują, że dyspozycje art. 40 KC nie mogą stanowić tytułu prawnego odpowiedzialności Skarbu Państwa za zobowiązania zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego powstałe po dacie jego likwidacji. Możliwa jest zatem sytuacja, w której utrata bytu prawnego przez pracodawcę legitymującego się statusem uspołecznionego zakładu pracy w rozumieniu art. 32 ustawy wypadkowej, który byłby potencjalnie zobowiązany do zapłaty jednorazowego odszkodowania z tytułu następstw choroby zawodowej, jaka ujawniła się po dniu jego likwidacji, powoduje brak podmiotu prawnego zobowiązanego do wypłaty tego świadczenia. Możliwe są zatem przypadki, w których likwidacja pracodawcy posiadającego status prawny uspołecznionego zakładu pracy w rozumieniu art. 32 ustawy wypadkowej, który byłby zobowiązany do wypłaty jednorazowego odszkodowania z tytułu śmierci pracownika wskutek choroby zawodowej, stwierdzonej po ustaniu bytu prawnego zlikwidowanego pracodawcy, powoduje, że brak jest możliwości i podstaw prawnych do zasądzenia takiego świadczenia. W rozpoznawanej sprawie taka sytuacja jednak nie miała miejsce z uwagi na walor prawny umownego zobowiązania się Skarbu Państwa do zaspokajania pracowniczych roszczeń związanych z chorobami zawodowymi, spowodowanymi wcześniejszym zatrudnieniem w przedsiębiorstwie „I.” w S.

Mając powyższe na uwadze kasacja podlegała oddaleniu na podstawie art. 393¹² KPC.

=====